

- > Asıl ve tam adı: “Kitab-ı Dedem Korkut alâ Lisan-ı Tâife-i Oğuzân” (Oğuz Boyları dilince yazılmış, Dede Korkut Kitabı) dır.
- > Dede Korkut Hikayeleri, XII., XIII., XIV. asırlarda Anadolu’nun doğusunda; bu asırlar süresince buraya gelip yerleşmiş, buralarda vatan tutmuş Oğuz Türkleri arasında yaşamış, işlenmiş ve yayılmış hikayelerdir.
- > Bir ön söz ve on iki hikayeden oluşan eserin kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir.
- > Dede Korkut bu hikayelerin yazarı değil, anlatıcısıdır.
- > Destan geleneğinden halk hikayeciliğine geçiş döneminin ürünleridir.
- > Destanlarda olduğu gibi, bu hikayelerdeki çevre belli belirsizdir.
- > Nazım - nesir karışık olan hikayelerin düz yazı bölümlerinde sık sık secilere rastlanır.
- > İslami unsurların yanında Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarına ait unsurlar da vardır.
- > Olağanüstü olaylar ve gerçek olaylar iç içedir.
- > İslami unsurların yanında Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarına ait unsurlar da vardır.
- > Hikayeler, oluştuğu dönemin tarihini, kültürünü toplum yaşamını yansıtması yanında dil anlatım ve söyleyişindeki özellikleriyle önem taşır.

Dede Korkut Hikayelerinin Genel Özellikleri

Dede Korkut Hikâyeleri’nde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, kuzeylerinde yaşayan düşmanlarla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla karşı verilen mücadeleler ve aşk konuları işlenmiştir.

- Oğuzların bütün gelenek ve görenekleri, inançları, toplumsal özellikleri bu hikâyelerde geniş bir yer tutar.
- Hikâyelerin geçtiği coğrafi alan Hazar Denizi’nin doğusu ve batsıdır.
- Dede Korkut (Korkut Ata), hikâyelerin yazarı değildir. Her hikâyede onun adı geçer, sembolik bir Türk atasıdır ve bilge ihtiyar tipidir. Kerametler gösterir, gaipden haber verir, isimleri koyar. Soy soylar, boy boylar...
- Hikâyelerde nazım(şiir), nesir (düzyazı) iç içedir. Nazım kısmında belli bir ölçü yoktur. Yarım uyak ve aliterasyonlar boldur. Kahramanların karşılıklı konuşmaları genellikle nazım bölümlerinde verilmiştir.
- Nesir kısmında da secili, aliterasyonlu şiirsel bir söyleyiş vardır. Olayların anlatımında genellikle nesirden faydalanılmıştır.
- Deli Dumrul hikâyesi, eserdeki en ünlü hikâyedir, mitolojik bir çehre taşısa da “aile” içi bağlılığı gösteren önemli mesajlar içerir.

- Biri Dresden’de diğeri de Vatikan’da olmak üzere iki yazma nüshası vardır

Dede Korkut Hikâyeleri sözlü olarak ortaya çıkmış, Türkler arasında İslamiyet öncesinde doğan, İslamiyet’in kabulü ile İslami unsurlarla gelişen, destan özelliği taşıyan hikâyelerdir. Bu hikâyeler Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Dede Korkut Hikâyeleri aynı kahramanların maceralarının anlatıldığı birbirinden bağımsız on iki hikâyeden oluşur. Hikâyelerin IX-XI. yüzyıllar aralığında oluştuğu ve XV. yüzyılın sonunda yazıya geçirildiği görüşü yaygındır. Kitabın asıl adı “Kitab-ı Dedem Korkut Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzhan”dır. Biri Dresden’de, diğeri de Vatikan’da olmak üzere iki yazması bulunan Dede Korkut Hikâyeleri’nde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, kuzeylerinde yaşayan düşmanlarıyla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla yapılan mücadeleler ve sevda konuları işlenmiştir. Hikâyelerin geçtiği coğrafi alan Hazar Denizi’nin doğusu ve batısıdır. Bugün Anadolu’da Dede Korkut Hikâyeleri’nin bazıları Bey Barı, Ak Kavak Kızı, Bey Böyrek gibi adlarla masal olarak yaşamaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri’nde hem destan unsurlarını, hem de halk hikâyesinin özelliklerini görmek mümkündür. Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyelerinin benzerliklerini biçim ve konu olarak iki grupta değerlendirebiliriz. Biçim olarak her iki anlatmanın da nazım-nesir karışık yazılmış olması en büyük ben- 15 zerliktir. Dede Korkut Hikâyeleri’yle halk hikâyeleri konu bakımından çok benzerdir. Her iki anlatmada da konular kahramanlık veya sevdadır. Her iki hikâyenin kuruluş sistemi, bölüm yapısı ve motifleri aşağı yukarı birbirinin aynısıdır. Çocuksuzluk, kahramanın büyümesi, kahramanlık yapması, âşık olması ve mücadele etmesi bunlardan bazılarıdır. Kahramanların açları doyurması, yanında kırk yiğidin veya kırk ince belli kızın bulunması; toplumsal yas âdetleri, antlar gibi motifler de halk hikâyeleri ile ortak olan unsurlardır.

DEDE KORKUT KİMDİR?

Adına bağlanan destansı halk öykülerinin odak kişisi; bu öykülerden oluşan anonim derlemenin adı. Türkçenin ve Türk edebiyatının en değerli ve ilginç eseri, Kitab-ı Dede Korkut ala Lisan-ı Tâife-i Oğuzân (Oğuz Halklarının Diliyle Dede Korkut Kitabı), adıyla Dresden Kitaplığı’nda bulunan (yarım bir kopyası da Vatikan Kitaplığı’nda ele geçen) tek yazmadır. Hemen yüz elli yıldır bu eser üzerinde çalışan bilim adamları (Von Diez, Barthold, M. Fuat Köprülü, Abdülkadir inan, Kilisli Rifat Bilge, Pertev Naili Boratav, Orhan Saik Gökyay, Muharrem Ergin, Sami Akalın) dil özelliklerine ve anılan olayların tarih gerçeğine bakarak eserin 14. yy’ in sonlarıyla 15. yy başlarında yazıldığını kabul etme eğilimindeydiler.

Son araştışların tahminleri, yazıya geçirilme zamanını 15. yy sonlarıyla 16. yy başlarına kadar getirmektedir. Dede Korkut'un söylenceye dayalı kişiliğini ve değerini anlatan, oğut ve bilgeliklerini ileten, onun dilinden ozan sözleriyle kadınları sınıflayıp değerlendiren bir nszden sonra kitapta 12 öykü yer alır. Bunları derleyen, anlatan, yazıya geçiren kimse bilinmez. Ancakanonim masallar ve yaratıcısı aranmayan halk öykülerinden ayrı olarak Dede Korkut kitabında güçlü bir tek sanatçının biçem(ve anlatırmjstalığı, dil yatkınlığı, buluş" ve deyiş özellikleri göze çarpar. Her öykünün sonunda bir dilek ve mutluluk ortaklığını belirterek olayı sonuçlandıran Ozan Dede Korkut'un ortaya çıkmasına karşın, adı bilinmeyen bir sanatçının bu öyküleri yazıya geçirdiği, dikkati oranında yeteneğiyle de güçlü bir kişilik taşıdığı kabul edilir. Kuzeydoğu Anadolu ve Azerbaycan dolaylarında gbe yaşamlarını sürdüren Müslüman Oğuz boylarının herhalde Orta Asya geleneğinden kaynaklanan destansı serüvenleri, yaşadıkları bölgenin tarih ve coğrafya özellikleriyle kaynaştırılıp anlatılmış; sözlü gelenekle yayılan halk-öykülerinin nazım-nesir karışık özgün yapısı korunmuştur. Doğu Anadolu Oğuzlarının, komşu tekfurular, Pontus kralları ile sürekli savaşlarını, aşiretler arasındaki kendi iç çatışmalarını ve bazı olağanüstü olayları konu alıp işleyen öyküler; tarih gerçekleri içinde kahramanların insancıl ve evrensel dramlarını ustalıkla belirten, etkili, meraklı, güçlü örneklerdir. Belli bir düzen taşımayan nazım parçaları, dize başlarında sürdürülen ses yinelemeleri ve etkili uyumlarla duygusal bölümlerin anlatımına elverişli gelmekte; sevinçlerle ağıt niteliğindeki yaslı yakınmaların doğal etkisine uygun düşmektedir. Salur Kazan ve oğlu Uruz, Boğaç Han, Bamsı Beyrek, Bey Yğnek, Uruz Koca, Deli Dumrul, Kanturalı, Başat, Begil oğlu Emre, Usun Koca oğlu Seğrek gibi yiğitlerin yaşadıkları serüvenler ayrı ayrı anlatılmıştır. Herhalde anılarına destanlar düzülmüş başka kahramanlar ise birçok yerde yalnızca bazı nitelikleriyle anılır: Kara Gne, Kara Budak, Deli Dündar, şir şemsettin, Alp ren, Bugdz Emen, Alp Rüstem. Bu durumuyla Dede Korkut kitabı; daha bütün, daha büyük, daha tam başka yazmalarının bulunması umuduna kadar zengin bir :aynaktır. Üstün kişilere duyulan hayranlık, sevgi, inan, güven duygularıyla olağanüstü başarılarla eriştikleri anlatılan, adları çevresinde destansı özellikler toplanan öykü kahramanları; inanılmaz gleriyle savaşır, kötü rastlantılarla tutsak dştikleri zaman oğulları, kardeşleri, eşleri, babaları, yavuklularınca umutsuz çatışmalarla kurtarılır; böylece dokuz öyküde yinelenen başlıca konu, Oğuzların düşman komşularla giriştikleri savaş servenleridir, islamlık ncesi Türk geleneğinin etkisiyle seçilen kişiler, Hanlar Hanı Han Bayındır, Dirse Han, Salur Kazan gibi soylu aile büyükleridir. Bir ykde Azrail, birinde peri kızından doğma dev Tepegöz, islamlık etkisine yeni girdikleri belli olan bu ağ Türklerinin ilk dönemden taşıdıkları kavim zlkleri yanı sıra

yeni inanç dizgesine uyarlanma güçlüklerinin izlerini taşır. Kabile-aşiret ölçülerinin, kırmızı-sarap içimli şölenlerin yer aldığı öykülerde göçebe yaşayışın doğal gereği olarak avcılık, hayvancılık uğraşı önde gelir; kadınların yüzleri açık, kişilikleri güçlüdür. Aşk, eşit bir seçmeyle karşılıklı olarak gelişir.

Dede Korkut öykülerinin en ilginç yanı dilidir. Yapılan sözcük sayımına göre en çok 1 500-2000 sözcüklük bu dille, yer yer yinelemelerle birlikte, çok etkili bir şiirsel anlatım sağlanmış, din terimleri dışında içine yabancı öğeler karışmamıştır. Dede Korkut kitabındaki öykülerin bazılarında kökü Tevrat'a dayalı ortak motiflere, eski Yunan destan ve tragediyalarının konu yakınlıklarına rastlanır: Bamsı Beyrek öyküsü, hem Yakup Yusuf kıssasına, hem Odysseus'un yurduna dönüş özelliğine çok yakındır. Tepegöz, Odysseus destanındaki Polyphemos'un hemen aynıdır. Deli Dumrul'un yazgısı, Euripides'in Alkestis tragedyasını adım adım izler Ne var ki bütün bu konu yakınlıklarına karşın değişen önemli yan, sorunlara çözüm getiren ulusal yorumun değerli özelliğidir. Böylece Dede Korkut kitabı, Müslüman inancı içinde süregelen Türk toplum ahlakını, yiğitlik ve insanlık ölçülerini, kısaca Anadolu insanının özgün ve olgun niteliklerini belirten en önemli kültür ürünlerimizden biri olur. Dresden Kral Kitaplığı'nda bulunan tek yazma üzerine ilk yayın, 1815'te Von Diez'ce yapıldı. Türkçede ilk basımını Kilisli Rifat Bilge hazırladı (1916). Ömrünü bu eserin incelenmesine adayan Orhan Saik Gökyay, günümüzün diliyle basımını gerçekleştirdi (1938). Ne var ki harekesiz Arap. harfleriyle yazılmış olan metnin okunuşundaki ayrılıklar bugüne kadar sürdü. Çocuklar için eğitsel amaçlı özetleri pek çok kez yayımlandı. Nice araştırmacı değişik açılardan bu öyküleri yorumlayıp değerlendiren çalışmalara giriştiler. Birçok Batı diline de çevrilmiş, bazı öyküleri sinemaya aktarılmış olan metnin en geniş ve kapsamlı tanıtımı Orhan Saik Gökyay'ın, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları arasında çıkan büyük eserindedir: Dedem Korkudun Kitabı (1 973).